
Over de trek van de kuifeend

(Aythya fuligula)

F.J. Koning

INLEIDING

Uit de statistieken van het Vogeltrekstation Arnhem blijkt dat er in Nederland bijzonder weinig nestjongen van Anatidae worden geringd.

Voor de kuifeend is deze situatie niet zo verwonderlijk daar de soort voor 1955 slechts een zeer schaarse broedvogel was. Tussen 1950 en 1960 kwam hierin verandering. Vooral in de waterwingebieden in de Noord- en Zuidhollandse duingebieden ontstonden grote concentraties broedende kuifeenden. Zo bestaat de populatie in de Amsterdamse waterleiding duinen thans uit 600 à 800 paar kuifeenden.

In het laatst genoemde gebied worden sedert 1964 nestjongen geringd.

De heren H. Vader, T. en P. van Spanje en ondergetekende ontwierpen een op het water drijvend slagnet waarmee families kuifeenden uit het water konden worden gevangen. Het duurde enkele broedseizoenen alvorens een redelijk werkend net werd ontwikkeld.

Het vangen en ringen van eende-pulli is een tijdrovende en arbeidsintensieve bezigheid waarbij ook onze echtgenotes regelmatig een nat pak haalden. Toch werden in deze twaalf jaar ruim 2000 kuifeenden van een ring voorzien.

MATERIAAL

Tot 31 december 1975 werden 228 terugmeldingen van kuifeendenpullen, geringd in de Amsterdamse waterleidingduinen, ontvangen. Uit deze gegevens kon een indruk worden verkregen over de trek van de in Nederland geboren kuifeenden. Om een inzicht te verkrijgen over de leeftijdsopbouw van de broedpopulaties zal echter nog veel ringwerk moeten worden gedaan.

De terugmeldingen kwamen uit vijftien verschillende Europese landen. Tabel 1 geeft hiervan een overzicht.

Tabel 1: Landen waaruit kuifeenden werden teruggemeld.
Countries from which recoveries were received.

land	aantal	land	aantal
Nederland	121	Spanje	4
Frankrijk	46	Portugal	3
Ierland	11	Zwitserland	2
Engeland	10	Denemarken	2
USSR	8	Zweden	2
Duitsland	7	Italië	1
België	5	Polen	1
Finland	4	Noordzee	1

DE JAARCYCLUS VAN DE KUIFEEND

Om een inzicht te verkrijgen in de trekgewoonten van de kuifeend is het nuttig om eerst een korte samenvatting te geven van de jaarcyclus van de kuifeend.

In de maanden maart en april komen de kuifeenden terug in de broedgebieden. Begin mei kunnen de eerste legsels worden gevonden, de meeste vogels beginnen echter pas na half mei met het leggen van eieren.

De eerste wijfjes met jongen verschijnen vanaf begin juni. De mannetjes vormen in juni kleine troepjes die geleidelijk aangroeien tot troepen van enkele tientallen. Begin juli vertrekken zij naar hun ruigebieden.

Hoewel het aannemelijk is, dat onze Nederlandse broedvogels zich aansluiten bij de enorme ruiconcentraties, die recentelijk op het IJsselmeer zijn ontdekt (Zomerdijk, 1976) bezitten we tot op heden hiervan geen enkel bewijs in de vorm van terugmeldingen.

De wijfjes blijven in het terrein om de jongen groot te brengen. Mogelijk komen zij later in de ruigebieden aan.

Een enkele maal ontdekken wij een wijfje dat haar slagpennen in het broedgebied aan het ruien was. Dit zijn waarschijnlijk uitzonderingen.

Gedurende de maanden augustus en september verblijven overwegend jonge vogels in het broedgebied. Deze jongen verlaten het gebied geleidelijk, een gedeelte probeert zelfs te overwinteren.

Er zijn dus drie duidelijke trekperiodes in het jaar: de voorjaarstrek, de herfsttrek en voor de volwassen vogels de ruitrek.

DE HERFSTTREK EN HET OVERWINTERINGS- GEBIED VAN DE JONGE KUIFEENDEN

Bij vele vogelsoorten vertonen jonge vogels een ander trekgedrag dan oude vogels. Vandaar dat ook in dit stukje deze twee groepen apart behandeld zullen worden.

De jonge vogels worden vliegvlug in de maanden augustus en september. In september gaat de jacht reeds open en vele vogels die nauwelijks vliegvlug zijn worden dan het slachtoffer.

Uit de maand september bezitten we 34 terugmeldingen. Hiervan bleek dat 26 vogels zich nog ophielden in het geboorteterrein. Vijf vogels werden elders in Nederland geschoten en slechts één vogel bevond zich in het buitenland (Engeland). Er is in september vermoedelijk nog weinig trek van jonge eenden (fig. 1).

In oktober is de trekdrang kennelijk ook nog gering. Van de 30 terugmeldingen komen er nog 17 uit het geboorteterrein, 4 uit andere delen van Nederland en 9 uit het buitenland.

Vier vogels bereikten reeds het noorden van Frankrijk en werden teruggemeld in de omgeving van de rivieren Somme en Seine. De overige vogels werden gemeld uit Groot Brittanië en Duitsland (fig 1).

Figuur 1: Terugmelding van eerste jaars kuifeenden in september en oktober.
Recoveries of first years tufted ducks in September and October.

Figuur 2: Terugmelding van de eerste jaars kuifeenden in november, december en januari.
Recoveries of first years tufted ducks in November, December and January.

In november neemt het aantal terugmeldingen uit het buitenland toe. Behalve uit N-Frankrijk komen nu ook terugmeldingen uit ZW-Frankrijk en zelfs reeds een vogel uit Spanje.

In december en januari hebben de meeste vogels vermoedelijk wel hun definitieve overwinteringsgebied bereikt (fig. 2). De kuifeend is een jachtvogel en de jachtdruk kan per gebied sterk verschillen. Het is dan ook bijzonder moeilijk om aan de hand van terugmeldingen vast te stellen welke de belangrijkste overwinteringsgebieden van de kuifeend zijn. Duidelijk echter is dat een gedeelte van de jonge kuifeenden in Nederland blijft. Relatief veel terugmeldingen komen vooral uit Frankrijk uit de lage streken langs de rivieren Somme, Seine, Loire, Charente en Dordogne. Hoewel hierbij niet moet worden vergeten, dat vooral langs de Somme en aan de monding van de Seine de meest intensieve eendejacht in Frankrijk bedreven wordt.

Spanje en Portugal worden waarschijnlijk iets minder door onze kuifeenden bezocht. Een klein gedeelte van de jonge vogels overwintert in Groot Britannië.

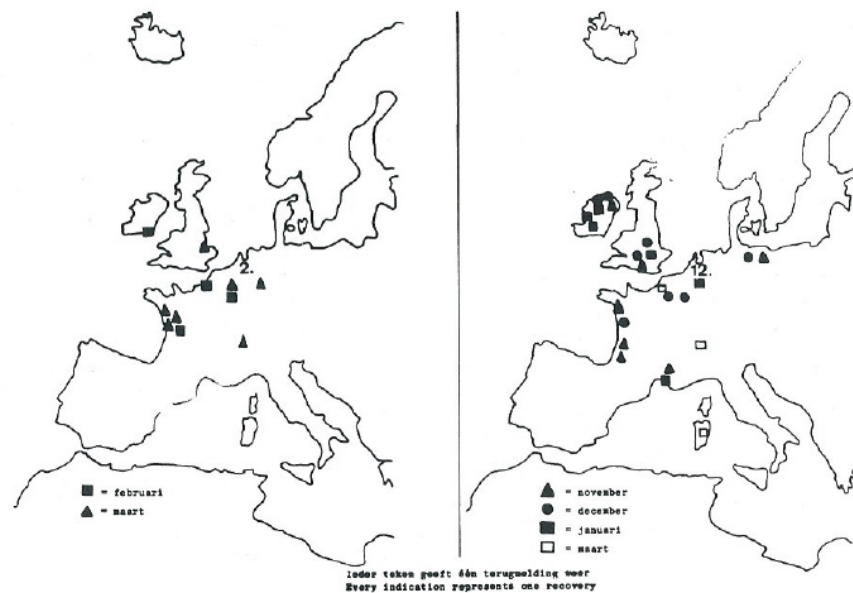
DE VOORJAARSTREK

Het aantal terugmeldingen uit de maanden februari, maart en april is gering daar in sommige landen het jachtseizoen dan reeds gesloten is. (zie fig. 3) Het schijnt dat alle vogels in februari reeds het Iberisch schiereiland hebben verlaten en zich boven de vijfenveertigste breedtegraad in Frankrijk, Zwitserland of Duitsland bevinden. Uit de maand april werd geen enkele vogel teruggemeld.

DE TREK VAN VOLWASSEN VOGELS

De figuren 1 tot en met 3 gaven een beeld van de terugmeldingen van jongen in hun eerste winter. Figuur 4 geeft een overzicht van terugmeldingen van als pullen geringde vogels, die zijn teruggemeld ná hun eerste levensjaar.

Opvallend is het in verhouding grote aantal terugmeldingen uit Ierland en Engeland. Terugmeldingen uit Frankrijk zijn relatief schaars en er is tot op heden geen enkele terugmelding van een volwassen vogel uit Spanje of Portugal.

Figuur 3: Terugmeldingen van eerste jaars kuifeenden in februari en maart.
Recoveries of first years tufted ducks in February and March.

Figuur 4: Terugmeldingen van volwassen kuifeenden in herfst, winter en voorjaar.
Recoveries of adult birds in autumn, winter and spring.

Als wij alle terugmeldingen van Groot Britannië uit de maanden januari optellen dan blijkt dat 77% van de vogels bestaat uit overjarige vogels. Als wij dit ook doen voor Nederland, Z-Frankrijk en Spanje dan komen wij op respectievelijk 26, 24 en 0% voor het aandeel van de volwassen vogels. (zie tabel 2).

Alhoewel ons materiaal nog gering is, valt hieruit toch mogelijk de konklusie te trekken dat de jonge kuifeenden een meer zuidelijk gerichte trekrichting volgen dan de volwassen vogels. Deze vogels verplaatsen zich meer in westelijke richting en hebben mogelijk minder trekdrang. De afwezigheid van terugmeldingen uit het Iberisch schiereiland wijst in deze richting.

Tabel 2: Aantal terugmeldingen van eerstejaars en volwassen kuifeenden uit verschillende landen in november, december en januari.
Number of recoveries of first winter birds and adult tufted ducks from several countries in november-january.

	eerstejaars vogels	volwassen vogels	% volwassen vogels
Groot Britannië	3	10	77%
Nederland	34	12	26%
Frankrijk	28	9	24%
Spanje	7	0	0%

VESTIGING IN VREEMDE BROEDGEBIEDEN

Uit de terugmeldingen blijkt dat een aantal van de in ons land geboren kuifeenden niet terugkeert naar hun geboortegebied. Zij vestigen zich elders in Europa. Figuur 5 geeft een overzicht van de vogels, die tijdens de broedtijd uit andere landen worden teruggemeld. Sommige vogels vestigen zich zelfs tot diep in Siberië (voorbij 60° O.L.). Vermoedelijk paren deze vogels in de winter in de overwinteringsgebieden waar zij vogels van deze hoge noordelijke streken ontmoeten. Omdat bij het ringen helaas het geslacht niet werd bepaald, kon niet worden nagegaan of de terugmeldingen betrekking hadden op woerden.

VERGELIJKING VAN DE GEMIDDELDE AFSTAND MET ANDERE BROEDPOPULATIES

Wanneer wij de gemiddeld afgelegde afstand van alle terugmeldingen berekenen (alleen de buitenlandse) uit de maanden november, december en januari dan blijkt dat de Nederlandse kuifeenden gemiddeld ruim 700 km. afleggen om hun overwinteringsgebied te bereiken. Dit is aanmerkelijk korter dan hun soortgenoten uit Centraal Siberië die gemiddeld zo'n 3300 km. moeten vliegen om hun overwinteringsgebied in India en Pakistan te bereiken (Elliot McClure, 1974). Ook de Finse en west Siberische vogels zullen aanmerkelijk langere afstanden afleggen.

Figuur 5: Terugmeldingen van kuifeenden die zich na hun eerste winter elders vestigden.
Recoveries of tufted ducks showing "ab-migration" after their first winter.

SAMENVATTING

Uit ringgegevens van de in Nederland geboren kuifeenden is gebleken dat een gedeelte van onze vogels ons land verlaat om elders in Europa te overwinteren. In september en oktober vindt nog weinig trek plaats, de meeste vogels verlaten ons in november en december. De jonge vogels vertrekken vooral naar west Frankrijk, Spanje en Portugal en in geringere mate ook naar Groot Britannië. De oude vogels hebben mogelijk een iets meer westelijke trekrichting. Verhoudingsgewijs worden veel oude vogels teruggemeld uit Groot Britannië. Een gedeelte van de in ons land geboren kuifeenden vestigt zich in noordelijk gelegen streken. Veel ringwerk is nodig om wat meer inzicht te verkrijgen in de trek van onze volwassen broedvogels.

SUMMARY

Only a part of the Dutch breeding population of the tufted duck (*Aythya fuligula*) is migratory. This is based on an examination of the ringing recoveries of 228 ducklings. In September and October hardly any movements take place. Most birds leave in November and December. The first winter birds leave for France (western parts), Spain, Portugal and Great Britain. The adult birds perhaps have a more western migration route. A comparatively high number of them has been recovered from England and Eire. A number of birds does not return to their native grounds and are recovered far north east of Holland. It is likely that those birds mate with Scandinavian and Siberian birds which winter in western Europe.

LITERATUUR

Elliot McClure, H. 1974. Migration and survival of the birds of Asia. Bangkok.

Zomerdijk, P.J. 1976. De betekenis van het IJsselmeer in de jaarcyclus van de kuifeend, *Aythya fuligula*. Watervogels 1: 27-38

Adres: Belkmerweg 35,
Burgervlotbrug N-H.

HET TELLEN VAN WADVOGELS OP AMELAND

Sinds enkele jaren worden op Ameland regelmatig wadvogeltellingen uitgevoerd. In een gestencild verslag wordt de bij deze tellingen gevolgde werkwijze gedetailleerd beschreven. Dit is vooral bedoeld als richtlijn voor hen die aan deze tellingen meewerken. Daarnaast bevat het wellicht ook nuttige wenken voor degenen die zich op andere plaatsen bezighouden met wadvogeltellingen.

Geïnteresseerden kunnen het verslag, bestaande uit zestien pagina's, bestellen door overmaking van f. 3,25 (incl. portokosten) op girorekening nummer 2314904 t.n.v. C. Rappoldt, Utrecht.